

VIII. mednarodni kongres IGEL, Pécs, Madžarska, 21.–24. avgusta 2002

KRONIKA

Na Univerzi v Pécsu na Madžarskem je letos potekal osmi kongres združenja za empirično raziskovanje literature IGEL (Internationale Gesellschaft für Empirische Literaturwissenschaft), katerega člani so s svojim teoretskim in eksperimentalnim delom nedvomno močno zaznamovali literarno vedo od konca osemdestih let naprej. Od prve konference leta 1987 v nemškem Siegnu se jih je v razmiku dveh let zvrstilo še sedem, od tega po dve na Nizozemskem, v Kanadi in na Madžarskem ter ena v ZDA, kar je povsem v skladu z dejstvom, da so ravno to tudi dežele, kjer se je paradigma empirične literarne znanosti (ELZ) daleč najbolj razmahnila. Kot so nemški snovalci združenja, predvsem skupina NIKOL pod vodstvom Siegfrieda J. Schmidta (boter združenja IGEL se letos zaradi zdravja prvič ni mogel udeležiti kongresa in je udeležence »nagovoril« le pisno), že od začetka predvidevali in želeli, je raziskovanje te združbe interdisciplinarno zastavljeno, kar pomeni, da se na kongresih poleg klasičnih predstavnikov literarnih ved srečujejo tudi psihologi, sociologi, pedagogi in drugi teoretiki, ki se ukvarjajo z literaturo iz zelo različnih vidikov. Tako ne preseneča, da je letošnji kongres gostoval na psihološkem (!) oddelku starodavne univerze v Pécsu, saj se je ELZ na Madžarskem v okviru psihologije uveljavila bolj kot pa v klasičnih literarnih vedah – psihologa sta tudi oba madžarska predsednika združenja, nekdanji László Halász in sedanjí János László.

Četudi je kar nekaj napovedanih predavateljev udeležbo v zadnjem hipu odjavilo – bilo naj bi jih prek 60, z vsega sveta, je zaradi tolikšnega števila razumljivo, da so srečanja na štiridnevem kongresu potekala v treh vzporednih dvorinah, le nekatera predavanja so bila plenarne narave. Tako o dogajanju ni mogoče poročati docela »iz prve roke«, mogoče pa je vseeno predstaviti poglobitve tematske sklope. Eden od osrednjih sklopov, povezan s psihološkimi vidiki recepcije, je bil sklop o branju, v katerega se uvrščajo denimo empirične raziskave prejemnikove percepcije metruma, raziskave, kako bralci konkretizirajo literarne like, raziskave bralnih navad študentov ter razlogov, da berejo in študirajo literaturo. V tem okviru sem podpisani predstavil tudi svojo razpravo o empirični metodologiji za analizo avtorstva.¹ Večina študij v tem sklopu je bila eksperimentalnih: vključevale so delo s študenti, različne vprašalnike, metodo »think-aloud« in podobno, pri obdelavi podatkov pa so uporabljale statistiko. Nekoliko bolj teoretični sklop se je ukvarjal z eno od večnih tem ELZ – namreč razmerjem med »trdimi« in »mehkimi« podatki. Zelo zanimiv je bil sklop o bralni socializaciji in medijih, kjer moram omeniti predvsem študije Margrit Schreier s kölnske univerze in njenih sodelavcev, ki se eksperimentalno lotevajo novih medijev glede na njihov status fiktivno-resnično. Tako so raziskovali odziv publike na psevdo-dokumentarec o množični morilki na internetu, ki je bil fiktiven (je pa zavajal s izjavami kvazi prič, policistov ipd.), ter na film »Blair Witch Project«. Njihove ugotovitve kažejo, da se večina prejemnikov na koncu sicer pravilno odloči glede statusa resničnosti vsebine, da pa jih v določenem trenutku veliko, pri filmu skoraj polovica, vsaj za trenutek podvomi, ali gre za »fiktivno« ali »resnično« zgodbo.

Vsekakor so tovrstne raziskave, za katere se zdi, da s tradicionalno literarno vedo nimajo nobene zveze, odraz splošnejše težnje ELZ k temu, da bi raziskovala vse pojavne oblike »literature« in »fikcije« oziroma predvsem zasledovala spremembe literarnega sistema v okviru sprememb medijskega sistema. V tem kontekstu je seveda raziskovanje odziva gledalcev in statusa resničnosti vsebin na teh medijih povsem legitimno početje, ki ustreza tudi zahtevi po »družbeni koristnosti« stroke.

V istem sklopu smo bili priča še zgodovinski raziskavi vloge staršev pri bralni socializaciji otrok ter izredno zanimivi raziskavi odnosov med izobrazbo, bralno socializacijo in spolom na eni ter refleksivnostjo branja, seganja po visoki literaturi in prenosa iz literature v življenje na drugi strani – v tej raziskavi, ki jo vodi dr. Michael Charlton s freiburške univerze, je sodelovalo kar 1025 telefonskih anketirancev. Krajši sklop je bil namenjen tudi žanru, obsežen pa trendovskim vprašanjem spolnih razlik, v katerem so bile raziskave tipa »Ali so seksistične šale dojete diskriminatorno?«, pa tudi bolj teoretične razprave. Zanimiv je bil prispevek Lenny Vos z univerze v Grönningenu, ki je raziskovala vlogo literarnih časnikov in založb pri produkciji, distribuciji in recepciji literarnih del na Nizozemskem glede na moške in ženske avtorje/avtorice. Sploh je mogoče reči, da je na Nizozemskem ELZ najbolj dosledno razvijala predvsem socioekonomske raziskave literarnega sistema in v zadnjih desetletjih izvedla niz raziskav literarnih institucij, založb, revij, kritike – o tem priča tudi krajši sklop o zgodovini knjig, ki so ga v Pécsu predstavili trije Nizozemci.

Eden od nemških starost združenja IGEL Reinhold Viehoff z univerze v Halleju je v sklopu komparativnih kulturnih študij prikazal prve izsledke iz raziskave v delu, ki jo izvajajo skupaj z ameriški kolegi (partner na drugi strani je pri nas nekoliko bolj znani Steven Tötösy, ki pa se konference ni udeležil). Ta obsežen medkulturni projekt na velikem vzorcu anketiranih raziskuje kulturno participacijo študentov v množičnih medijih. (Ob tem je treba nujno vedeti, da tovrstne raziskave ne potekajo na oddelkih za literaturo, temveč komunikologijo ali sociologijo!) V sklopu literatura in vsakdanje življenje so bile na sporedu teme, kot so identifikacijski vzorci pri branju avtobiografij, čustveni vpliv besedil popularnih pesmi ipd. Krajši sklopi so bili namenjeni še sociologiji medijev in literature, lingvistiki, identiteti, metafori in kulturi.²

Podobno kot tematsko delo so bila tudi plenarna predavanja precej raznovrstna, v skladu z interdisciplinarno in intermedialno zasnovo združenja: od sistemsko- in informacijskoteoretičnih razlag horizontalne in vertikalne ekspanzije sodobnih literarnih sistemov (Vladimir Petrov z moskovske univerze) do eksperimentov z otroško literaturo in pedagoško-političnih aspektov vključevanja mladinske literature v srednješolski pouk.

Ob tej pestrosti pristopov in tematike se gotovo postavlja nekaj vprašanj – očitno je namreč, da gre pogosto bolj kot za interdisciplinarnost za pluralizem, četudi je bila ELZ vsaj v začetku zamišljena precej enovito. Skratka, ni videti, da se stališča in ugotovitve članov bližajo kakšni sintezi; pogosto se zdi še, da pristop z vidika neke stroke vključuje tudi preslabo poznavanje dosežkov drugih strok (predvsem literarne) in da so razpoke med znanstveniki ne le metodološke, temveč tudi globlje epistemološke narave. Ob tem ostaja nesporno, da so dosežki mnogih članov združenja IGEL izjemni v mednarodnem merilu in da ELZ odpira mnoga nova vrata tradicionalni literarni vedi in njenim (tradicionalnim) brezpotjem. Ravno plodnost skupaj s sposobnostjo

sinteze vodilnih teoretikov ELZ bosta združenje gotovo poganjali še naprej, da bo premagovalo prepreke, ki jih postavljajo različne stroke, vključene v delo – te je gotovo mogoče preiti z izboljšanim sodelovanjem. Bienalna srečanja pa bodo ostala ne toliko prostor sinteze kot soočanja divergentnih teoretskih pogledov in metodoloških pristopov; predvsem pa tudi prostor živahnega intelektualnega in družabnega življenja na medosebni ravni – mnogi udeleženci se med seboj dobro poznajo že od začetkov združenja in jim kongres pomeni več kot le strokovno srečanje, kar se je izkazalo na večernih družabnih srečanjih ter na izletu v vinske gorice v okolici Pécsa.

Teh nekaj podatkov in obrobni ugotovitve o kongresu bržkone lahko zadosti le zelo osnovnim potrebam po informiranju o »praktičnih« dosežkih ELZ, ki je pri nas v celoti še relativno slabo znana, od raziskovalne tradicije naše stroke pa so njeni koncepti eksperimenta, interdisciplinarnosti in timskega dela oddaljeni – lahko rečemo – »svetlobna leta«. V tem smislu si ELZ zasluži mnogo podrobnejšo obravnavo, ravno tako dosežki kongresov v petnajstih letih, kar obstaja združenje IGEL. Nekaj pa je gotovo: če kje, potem se novi trendi v zvezi s preučevanjem literature, namreč večja vloga socioloških, komunikacijskih in medijskih študij (morda ni neupravičena bojazen, da se »literatura« v tem okviru utegne kar raztopiti), v najbolj očitni obliki kažejo ravno v ELZ, ki je že od nekdaj dovzetna za pritiske po objektivizaciji in scientifikaciji humanistike. Skupaj z uvodnim predavateljem iz države gostiteljice Györgyjem Kálmánom je mogoče skleniti, da ELZ sicer ni popolnoma prevladala v sodobni literarni vedi in izobraževalni hierarhiji, da pa je zasedla pomembno mesto v stroki in dosegla številne teoretične in praktične rezultate – o pestrosti in živahnosti raziskovalnega področja ter inovativnosti njenih metodoloških prijemov pa nedvomno priča tudi pravkar minuli kongres.

Marijan Dovič

OPOMBE

¹ Slovenska različica razprave je izšla v SRL št. 2, 2002, str. 233-249.

² Več informacij o kongresih združenja in natančen program si je mogoče ogledati na spletni strani IGEL <http://www.arts.ualberta.ca/igel/>, na naslovu <http://www.arts.ualberta.ca/igel/IGEL2002/Proceedings.htm> pa je na voljo tudi večina predstavljenih razprav.